

Ponova evo ja nalazim sebe...

Dve su legende pratile ukletog pesnika Vladislava Petkovića Disa. Prva, koju je tako žestoko i bez priziva intonirao Škerlić i koja ga je odbacivala, činila inferijornu pa čak i suvišnom pesnikom, i druga, čiji smo i mi savremeni, koja ga čini čelnom, modernim poetom našim. Disova ličnost, tragična i bolna, sva u siromaštvu i nemaštini koja se preljuje sa strpljenjem do luksuza i svečanosti smrti, postala je 1917. žrtvom rata i mora. Pesnik se nalazio na brodu torpedovanom pred samom grčkom obalom: davno je već u svojoj knjizi *Utopljene duše* predviđeo moriški grob, a vođa je bila milosrdna samo toliko što je njegov leš izbacila na obalu i očevicima ostavila silku usamljenog, definitivno zagrobnog pesnika sa samo pola drhalne u džepu i sa nekoliko stihova što su nespokojno govornici o porodici u razrušenom, okupiranom Beogradu.

Duboka i mutna, u konsekvencijama težnja za opelom, za krajem, za fizičkom smrću što neće biti prizor bez pejzaža i bez pejzaža. Disova poezija je imala neverovatnu skalu vrednosti i jezika: od banalnih ispovedi do bolnih i okultnih simfonija kao što je ona, puna harmonije i novog milosrdja, muzikom prožeta i muzikom usavršena *Mošda spava*. Treba se vaziati pitati šta je odredilo, kojim udarcem po duši je počelo to uspačljivanje smrtnih i to veličanstveno dogovaranje sa bivšim i mrtvim likovima. Disova poezija je familijarna sa smrću na način koji je već donela poezija Šime Pandurovića, Stevana Lukovića i Velimira Rajića. Bilans smrti je, međutim, najstalniji i najpuniji u pesmama Disovim, a najmanje poznatim Božidar Kovačević u *Svedočanstvima* 1952. godine. Prošlo je, prema tome, ravno pedeset godina od ove pesničke poslanice. Od ove familijarne iskrene tugovanke za životom i za otadžbinom pesnikovima u povodu, ova pesma kao da je patriotska u svome poletu mraka i noći, zime i žalosti — tih najprisrpnijih imenica Disove poezije. Kao Milutin Uškoković, Velimir Rajić, Milutin Bojić i budući tajnom života i rođenja razdragani Rasko Petrović i Dis se povlači sa srpskom vojskom žudeći oaze juga, ivernost južnog neba. U velikom kolektivnom bolu povlači se čitava srpska armija. Već desetkovana paklenim tifusom, koji je kao mraz prošao celom Srbijom u proleće 1915, ova armija ostaje usamljena sa jednim jedinim vrljetnim i sragičnim putem koji je za mnoge bio marš smrti. Zato je Disova pesma *Proleće 1915* puna one ome svežine, izgnaničke drame, patriotske nade, obnovke i drhtavice, neodoljive u svom kolektivnom zovuku. Ako je ranije cela planeta, svom svojom težinom ležala na poeziji Disovoj, kroz ovu pesmu prediznije se javlja, opsesivnije miriše zemlja kao otadžbina koja nije našta marje tamnica ili grob. Zato već prvi stihovi rekvizitarni ozbiljno sažimaju i stare disovsko sećanje i nagomilane slutnje:

Opet nam je zemlja teška ko
tamnica
Pomrčina gusta nasred grudi leži
I varoš i voda, brdo i ravnicu —
Sve je jedno danas, sve grobovi
I sveži.

Dis opisuje zemlju a simboliše grob; opisuje ritam jedne kolone, a predviđa svoj kraj. Smrt, koja je neprestano kucala na vrata svake Disove pesme i koja se kao svečani fantom šeta svakim njegovim stihom, pratila je njegovu izgnaničku senuk sve dok se nasred južnog mora, bez krsta i bez traga, u velikoj vodenoj mogili nije završio njegov život nimalo zagonetan ali sa plodnom zago-

10-74860807

milosav mirković

DISOVO

„PROLEĆE 1915“

MARIO KOKJETO

10-74861318

Regnuti

Dok sjedim ovdje, sve je zeleno
rascvjetava se proleće,
i učim da otkrivam među laticama
u travi, među listovima
od grane do grane, vitka stvorenja,
melanholična me jedna pjesma regnuta
osvaja — jedan tromi motiv i juga,
odbolovana tuga —
i prati ovo uzdisanje života
među lišćem, u strujanju vjetra.

10-74861831

Noć s mjesecom

Tiho se odmarati svi oblaci — nebo je
bez vjetra — Tihе sjenke svuda oko
moje. Visoko mjesec.

Mjesec mjesec mjesec — blijed na
Kronovima
na pospanom moru i stotine i stotine
malih velikih stvari divnih
stvorenja —

Visoko su jedra — letiš svi oblaci
na vjetru — ushićen osjećam
kako se duša moja smiruje.

1965

Prevela sa Italijanskog
Cvijeta JAKSIC

netkom u bicu i muzici njegove poezije. Izgnanik u sopstvenoj poeziji, Dis je svoje fizičko izgnanstvo doživio kao tešku i pretešku dramu: siromašan, skroman, povučen, on je našao zračnu stazu tek u porodici a u svojoj ženi i deci onu oazu koja objašnjava bujanje socijalnog motiva u njegovoj poeziji. Nerado putnik, imao je i svoje posljednje putovanje po moru da doživi kao vrhovnu nećaku. Između vode i zemlje Dis je naizmenično osjećao sav onaj ciklus plodenja i rasta, proleća i svetlosti i, neminovno — vlačne vetrove, košavu, zime i mećave, šturine i trulež. Ali, ako je more bilo jedina prihvatljiva pustinja, i u slučaju njegova života tako fantomski gostoprimaljiva, zemlja je ostala tamnica i grobnica, koja nemilosrdno i svoje mladice i svoje lautare osuduje na kratak cvet i na dugu „jednu zinu“.

Volja reći da Disov patriotizam nikada nije kovan od metala i šiven od svile. Nešto grubo i neštobiljivo zemlji, seljacima, ratarnim, robovima zemlje, ublažio je čak i podaniku verbalističku u njegovoj knjizi *Mi čekamo carā*, a izvan rekvizitarnih poezije i gotovo sa poletom, sa familijarnim socijalnim otkrićem deluju stihovi:

Kroz moju dušu, preko straha,
trava,
Prođe pobeđa, vera, novi zraci,
Osmeš i lice rose dobrog dana,
I prosto time: seljaci, seljaci...

Kao sopstveno opelo, kao pijanstvo od sunca, onog ponoćnog, jedinog na nebu njegove poezije, i koje sa pesnikom ostaje superiorni svedok, zveni Disovo ratno proleće 1915. godine, i posle pedeset zima, nepovredeno svedoči sveže grobove i slutnju sopstvenog, na širokoj otvorenoj vodi, daleko od porodice, od Beograda koji mu nikada nije bio mesto tašte veličine i nasmejane kartijere. Upravno je karjerna smrti bila neodoljivo prisutna u njegovoj poeziji, a voda, velika i mrvta, mistična i hladna svuda uokolo gotovo je fiziološki pritiskala pesnika, pošto je već bila naslućena stihovima iz jedne od njegovih bisernih kamnih pesama *Še zaklonjenim očima*. Zar nije precizan, zar nije sudbinski živopisan ovaj kvintet:

Kol'ko velik grobi I ja, tu, kraj
njega
Stojim ko oblik umrlih vremena,
Poslednji čovek na granici svega,
Poslednji talas otišlih spomena.
Sud mrtvo more, sud njeđe
i našega;
I spava voda, i nema promena...

Ali Disova vizija nije stala kod *Proleća 1915*. Pejzaži puni leševa, varljiva plodnost voća, fatalna suša koja preti letu, kaša koja stravično dobuje po svežim humkama, lepljivi i besani život izgnanstva, brutarna površina mora, to „crno vreme opadanja“ kao da su opustošile intenzivne snove i nemile prošlosti. Bez otadžbine, bez rodnog doma — a dom u Srbiji je bez ključeva i odbrane — pesniku se možda samo jedne večeri ili jednog jutra vratila „neka divna rosa“. Od usnulih, bolešnih silueta otišao je daleko, ali od vizije sopstvene dece nije, niti jedan korak. Poezija tla ustupila je senzaciji poeziji sudbine. Sva svilepa imena i svi mrtvi izgubili su zamah simbola: prisnost porredjenja, svečanost muzike i kao na građanskoj žanr-slici što dominira nad krevetima majki, pojavilo se tako ozarene dece. Dis vodi duge, melanholične, deskriptivno raskršene razgovore sa anđelima koji su njegova deca, sa Madonom koja je njegova žena, sa Beogradom koji je njegova senovita bašta. Vizija je jedina jedina, i jednostavna. Pozadina veka nije u crnim drapiranjima, otadžbina više nije zatprena mrtvim stablima. Od svečanog opela u *Proleće 1915* melodija se razvila u buntovnu uspačvanu za daleku decu. Sada zabrinuti otac, na

dnevnoj svetlosti, nošen maticom oćinstva, peva idilično: pogruženi Dis sada priviđa jedan pejzaž u Koštinjaku, renoarovski raskošan, sa zvoničkim trupkajem dečjih nogu. Životni trenutak, izgnanički u pesničkom i malograđanskom smislu žestoko navaljuje u stihove. Čak su i pesnikove suze datirane, mesta obeležena slutnje konkretizovane. Koreografska voda, varljive i opasne, približava zvuke, prenosih ih, podržava, uvećava: dečji glasovi služu iz gladne i porušene zemlje, a Dis ih kao skivani mali instrument neguje i hrabri. Sa očima punim svoje dece, Dis se stroptiošao u more, kao što je i poslednje zvučne reči posvetio njima.

Red veoma izlomljen, nepravilan: počeo je pesnik kao poklonik grobova, kao hadžija smrtnih predela, a završio je decolom vijoli, pesmom nežne jeze u kojoj se zadržetja dečjeg savajanja prizima sa mutnim izgnaničkim bdenjem:

Ne javlja mi se. A ima kad.
Sem ako spava, ako ne diše,
Red meseci ravno je sad.
Od rastanka nam, otakao ne piše.
Ja tu čekati, iako sam dugo čeko,
Deset meseci od mene moji su
daleko.

Za bol i ljubav duša mi zna,
U njoj kajanja nikad ne behu.
Od svog postupka ne prezak ja,
Pa makar ušao je postak u grobu.
Rob ako postah, ali neću križi,
U stranjoj zemlji izgnanik strahito
je bitu.

Po rečima Đorđa Jovanovića „izuzetni oćajnik“, Dis samo se u dva maha približio životu: prvi put zahvaljujući nacionalnoj pobeđi 1912, a drugi put tome je pripomogao poraz 1915. Ali i ova druga, definitivna veza sa nacionalnim bićem, sa masom izgnaničkom, sa prošlim imenom seljaka na usama, nije ublažila postroju usamljenosti njegovu. Onda toliki pad u metaforsku, toliko zgrčene naracije bez ikakvog bekvastva u svečanu jezicu neutralnih, simboličnih grobova kojima je naseljena njegova dorastala poezija. Beznaćakost koja sada prožima i produbijuje Disove stihove, bukvalno je psihozna nemoć dece i detinjstva: u *Neodvrsenim pesmama* više ne peva dezertler iz srbijanske carske, nego izgnanik iz vlačne porodice, sa jedino toplog domaćeg ognjišta. Iz negovane usamljenosti pesma se izvija u dvostruko samotovanje. Pesnički nagon je sve slabiji, a roditeljski sve jači, lirski ralniji, i zagriženiji:

Ne ume čovek da bude jak,
Kad kaže liju u svoju stranu.
Nema oćtiju za dubok mrak.
Ne peva ptica sa umrlih grana.
Dobro mi je danas tu, pod tuđim
nebom,
Al mi srce trune za mojom
kolebom.

Tako se ponovila sudbina ljudska i pesnička, autora *Dužica* uvelaka: ali, dok je Zmaj, smodeni starac nad decom koje više nema, Dis peva opelo samom sebi koja pred decom nikada neće biti. Povlašćenje iz svakodnevnog sveta, sa kojim se Disova poezija našla u ekvivalentnom svemiru smrti i grobova, završilo se talasima mora, vodenim opelom koje je, nadmoćno i bez milosrdja, utvrdilo poraz isto koliko i subjektivni poduhvat jedne poezije, neravnopravne u bilansu nadanja, u ostvarivanju metafora.

Celog života, pečalbarskog i siromaškog, pesnik je išao sa zaklonjenim očima: je oći, zapaljive, buljooke zastrašene, mutne neobrično oštro, nadnaravno skoro, gledaju kroz sopstvenu poeziju, kroz čitave bolne i bolesne istorije jednog doba, jedne epohe u kojoj je lirski reperitar bio iscrpljivan uz puno fizičko zamaganje, žrtvovanje, gubljenje. I bez uniforme, — jer vojnik niti je bio imao bit — Dis je ušao u kolonu smrti koja je proživela najdužu godinu, godinu hiljadu devetsto petnaestu...